

IZVORI I LITERATURA O SREDNJOVJEKOVNIM CRKVENIM OBJEKTIMA SV. MARTINU I SV. APOLINARU NA OTOKU KRKU

Tomislav GALOVIĆ – Perica DUJMOVIĆ, Malinska

U radu autori komentiraju diplomatske izvore pisane latinskim jezikom i prilažu popis literature koja se odnosi na povijest crkvenih srednjovjekovnih objekata Sv. Martina i Sv. Apolinara u današnjoj Dubašnici, području na zapadu otoka Krka. Donosi se također i pregled dosadašnjih historiografskih pristupa ovoj temi. Iz izvora i literature izvode se hipotetički glavni momenti o postanku samostana i djelovanju benediktinskog reda na ovome području.

UVOD – dubašljanski kraj u starini¹

Dubašnica je naziv za povijesno područje na krajnjem zapadu otoka Krka, koje se sastoji od dvadesetak sela. *Dolinja sela* (nazivaju se i *Vala*) su: Porat, Vantačići, Turčići, Zidarići, Milčetići, Bogovići, Radići i Malinska. *Gorinja sela* su: Kremenčići, Žgombići, Sv. Ivan, Sv. Anton, Strilčići i Sabljčići, a skupinu sela pod nazivom *Poganka* čine: Milovčići, Hrzići, Oštrobradići, Barušići i Ljutići. Nenastanjena, dijelom nestala i porušena sela/zaseoci su ova: Sv. Martin, Gradina, Benčići, Dvorani, Režići, Mrvci (Mrvac), Sv. Juraj, Prod, Male Ponikvice, Grimanovo, Varoš, Grič, Pavus, Matrunići, Lončarovo, Rova, Placa, Čekutićevo, »na Galiacovo«, Gumanja, Barovo, Selo, Zidine, Vlašići i Gromačina.² Ime je dobila po dubu, arhaičnom nazivu za hrast. Čini se, dakle, da je ovo područje u prošlosti obilovalo hrastovom šumom. Mjesto i župa po prvi put se spominje u 15. stoljeću. Dubašnica je naseljena već od brončanog doba, kada Iliri, točnije Liburni, podižu suhozidane gradine. Spomenimo samo one na vrhovima: Sv. Petar i Gradi-

¹ Na ovome mjestu zahvaljujemo doc. dr. sc. Mirjani Matijević-Sokol na korisnim savjetima i primjedbama te dr. sc. Franji Velčiću na iskazanoj pomoći prilikom rada u Biskupskom arhivu u Krku.

² I. MILČETIĆ, »Arheologično-istorične crtice s hrvatskih otoka«, u: *Viestnik hrvatskoga arheologičnoga društva* (Zagreb), VI (1884.), 1, 21; A. TURČIĆ, *Dubašnica – sveta baština i duhovni zov* (vlastita naklada), Dubašnica, 1996., 10. Usp. i I. JELENOVIĆ, »Toponomastika sjeverozapadnog dijela otoka Krka«, u: *Filologija* (Zagreb), II (1959.), 14-15 i karta između 16. i 17. str; H. TURK, *Općina Malinska-Dubašnica. Uvjeti i značajke turističke valorizacije*, izd. Općina Malinska-Dubašnica, Glosa d.o.o. Rijeka, Malinska, 2002., 24-25.

na.³ I antičko je doba ostavilo materijalna svjedočanstva života. U Svetom Vidu, koji historijski ne pripada Dubašnici, uočljivi su tragovi naselja iz toga vremena. A da se tada na ovome području vodio i ugodan, ladanjski život dokazuju ostaci *villae rusticae*, koja se nalazi u uvali Zaharija.⁴ Na ovome mjestu nalazimo i tragove bizantskog utjecaja koji se širi iz Ravenne, a o njemu najbolje svjedoči titular crkve, odnosno samostana, koji je predmet ovoga rada, Sv. Apolinara.⁵ On je bio izgrađen na mjestu današnjega starog groblja u dubašljanskom polju. Iz razdoblja romanike potječu tlocrtno jednostavne crkvice sv. Andrije u Žgombićima i sv. Jurja, te ona sv. Martina⁶, također predmet našeg proučavanja, smještena nedaleko od Punte Pelove, zapadno od sela Porat, dvjestotinjak metara od obale. Crkva sv. Nikole u Strilčićima (danas ruševina) iz gotičkog je razdoblja. U 15. stoljeću (oko 1460.) zaslugom ondašnjega krčkog kneza Ivana VII. Frankapana ovdje se naseljuju Hrvati odnosno Vlasi s kopna, te se stoga u to vrijeme Dubašnica kao novi »komun« izdvaja od »komuna« Omišlja.⁷ Došljaci su se tada nastanili na širem području oko crkve sv. Apolinara. Oko same crkve tada se formiralo središnje, danas izumrlo, selo Dubašnica. Crkva sv. Apolinara oko 1500. godine postaje župnom crkvom za doseljenike, te se dograđuje i proširuje, a 1618. prigraduje joj se zvonik, djelo lokalnih graditelja – krčkih i creških – Sabljica, Zidarića, Mladenca i Muškatele: »I va to leto (tj. 1618.) fabrikaše se zvonik crkve stga apolinara, ku fabrikahu meštar anton sablić, meštar matije muškatele s cresa, meštar luka mladenac, meštar lodoviko zidarić, ki vsi meštri više pisani bihu akordani na svoju spizu uzidat vas zvonik od akorda dukat tisuću z na instanciu crkvenu, znimlući japno, salbun, kamik i železa i olovo.«⁸ U biforama su na vrhu zvonika uočljivi retardirani gotički oblici kapitela, što je glavna stilska odrednica zvonika. Godine 1644. u Bogovićima se gradi kapela Majke Božje Karmelske, centralna građevina trolisnog tlocrta s kupolom i lanternom.⁹ Ona se u drugoj polovini 19. stoljeća proširuje, točnije postaje svetište nove, današnje dubašljanske župne crkve s tri broda. U selu Porat, nekadašnjoj mletačkoj luci za izvoz drva, gradi se 1480. godine, uz postojeću crkvicu, samostan sv. Marije Magdalene franjevac trećoredaca glagoljaša.¹⁰ Ta se crkvice zajedno

³ B. FUČIĆ, »Dubašnica«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti* 1, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1995., 212.

⁴ Isto.

⁵ Usp. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. A. Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., 144.

⁶ Titular crkve sv. Martina (lat. *Martinus*) dospio je u ove krajeve posredstvom Franaka, koji su ovdje u rano-srednjovjekovnom razdoblju odigrali važnu ulogu. Sveti je Martin, naime, bio biskup u Toursu. Usp. *Leksikon ikonografije*, 429.

⁷ I. ŽIC-ROKOV, »Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću«, u: *Krčki zbornik* (Krk), 7 (1976.), 183-194; M. BOLONIĆ – I. ŽIC-ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977., 350, 357; B. FUČIĆ, »Dubašnica«, u: *Likovna enciklopedija Jugoslavije* 1, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1984., 352.

⁸ I. MILČETIĆ, *nav. dj.*, 24.

⁹ M. BOLONIĆ – I. ŽIC-ROKOV, *nav. dj.*, 364; A. TURČIĆ, *nav. dj.*, 19; A. ZEC, *Dubašnica jučer, danas*, Župni ured Dubašnica, Rijeka, 1969., 12.

¹⁰ A. BADURINA, *Porat – Samostan franjevaca trećoredaca 1480-1980*, Provincijalat franjevaca trećoredaca, Zagreb, 1980., 4-5; A. BADURINA, »Porat«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti* 2, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1996., 80.

sa samostanom obnavlja i proširuje početkom 16. stoljeća u gotičko-renesansnome stilu te dobiva četverokutno svetište s križno-rebrastim svodom. Zatim je uslijedila druga obnova u 17. stoljeću. Od tada potječe današnji izgled samostana. Trećom obnovom, sredinom 18. stoljeća, crkva poprima barokne konture, te su joj pridodane i dvije bočne kapele, plitke i četverokutne. U njih su smješteni oltari sv. Nikole i sv. Roka, svetaca koji se u Dubašnici osobito štiju. Iza glavnog se oltara nalazi poliptih Girolama i Francesca da Santacroce datiran u 1556. godinu.¹¹ U crkvi se nalazi i veliko drveno gotičko raspelo. Samostan posjeduje zbirku umjetnina, poljodjelskog i ribarskog alata, te arhiv s više glagoljskih rukopisa od kojih su najpoznatiji *Žgombičev zbornik* iz 16. stoljeća, *Sabljičev zbornik* iz 17.–18. stoljeća, i *Hrzičev zbornik*.¹²

Diplomatički izvori o Sv. Martinu i Sv. Apolinaru

Povijesna vrela kojima danas raspoložemo a koja govore o crkvenim objektima Sv. Martinu i Sv. Apolinaru u današnjoj Dubašnici na otoku Krku nisu brojna. Sačuvano je svega deset isprava, dijelom u originalu, dijelom u prijepisima, u vremenskom rasponu od 1153. do 1300. godine.¹³ Izvornici i prijepisi ovih isprava čuvaju se u Državnom arhivu u Veneciji (Archivo stato di Venetia), fond – *Mensa patriarchalis, Monasterium Sancti Cypriani de Murano*. Što se tiče njihovih izdavanja, prvi ih je objavio Daniele Farlati (i J. Coleti) u kapitalnom djelu *Illyricum Sacrum*, zatim I. Kukuljević Sakcinski u svom *Codex diplomaticus*, T. Smičiklas u *Diplomatičkom zborniku* te L. Thallóczy i S. Barabás u *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*.¹⁴ Navedeni su autori izdali prve dvije isprave iz 1153. (dotada naime jedine poznate isprave o crkvama sv. Martina i sv. Apolinara).¹⁵

Ostalih je osam objavio J. Kolanović, koji je, kao rezultat istraživanja koje je proveo s J. Jelinčićem 1988. i 1989. u mletačkom arhivu, priredio sveukupno trideset isprava koje se tiču crkava i posjeda muranske opatije sv. Ciprijana na Krku, a među koje spada i spome-

¹¹ B. FUČIĆ, kao u bilj. 2.

¹² A. TURČIĆ, nav. dj., 61-62.

¹³ Popis isprava vidjeti u *Bibliografiji. Popis izvora* na kraju ovoga rada.

¹⁴ D. FARLATI, *Illyrici Sacri. Tomus quintus. Ecclesia Jadertina cum Suffraganeis, et Ecclesia Zagrabiensis, Venetiis*, MDCCLXXV, 639-640 – dalje: *Illyricum Sacrum* (V.), 1775.; I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički sbornik Kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom*. Dio II. (1102.-1200.) *Monumenta historica Slavorum meridionalium* – knjiga III., Zagreb, 1875., 49-51 – dalje: CD II. (Kukuljević), 1875.; T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. Sv. II. (1101.-1200.), Zagreb, 1904., 74-76 – dalje: CD II. (Smičiklas), 1904.; L. THALLÓCZI – S. BARABÁS, *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus – A Frangepán család oklevéltára*, *Monumenta Hungariae historica – Diplomataria* vol. XXXV. (1133.-1453.), Budapest, MCMX, 1 – dalje: CD comitum de Frangepanibus (Thallóczy – Barabás), 1910.

¹⁵ L. Thallóczy i S. Barabás donijeli su samo izvadak isprave krčkoga biskupa Petra, dok za drugu upućuju na Smičiklasov CD II., 75. No treba navesti da je transkripciju ovih isprava, kao i drugih isprava iz mletačkog arhiva, zaključno s 1199., učinio L. Lanfranchi u rukopisnom »Codice diplomatico Veneziano« koji se čuva u Državnom arhivu u Veneciji. Prema: J. KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije Sv. Ciprijana na otoku Krku«, u: *Vjesnik Istarskog arhiva* (Pazin), I (XXXII) (1991.), 1 (32), 112 – dalje: KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije«.

nutih osam.¹⁶ Nedugo zatim dao je svoj komentar i kritiku na ove isprave L. Margetić.¹⁷ Njegovim su pisanjem mnoge činjenice postavljene u nove odnose. Daljnji korak u predstavljanju ovih isprava bio je zajednički pothvat Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Hrvatskoga državnog arhiva u izdavanju *Supplementa Codicis diplomatici*.¹⁸ Prvi svezak izašao je 1998. te je u njemu našao svoje mjesto i dio novopronađenih isprava o Sv. Martinu i Sv. Apolinaru.

U Biskupskom arhivu u Krku (BAK) nemamo sačuvanih srednjovjekovnih isprava niti njihovih prijepisa koje bi se tematikom odnosile na spomenuta crkvena zdanja. Arhiv biskupije u Krku posjeduje uglavnom isprave od 15. stoljeća nadalje.¹⁹ Iako u inventaru arhiva krčkoga Stolnog kaptola postoje upute, o postojanju nekih spisa u kojima se spominje omišaljska kapela/kapele sv. Martina, nažalost, do njih nismo mogli doći jer se ne nalaze na onome mjestu na kojem su označeni.²⁰ Crkve sv. Apolinara i sv. Martina u početku su pripadale Omišlju, pa je bilo logično tražiti dokumente koji na omišaljskom području spominju sakralne prostore ovoga imena.²¹

Osnovna literatura o Sv. Martinu i Sv. Apolinaru

Sukladno objavljenim povijesnim vrelima unutar literature bilo povijesne, povijesno-umjetničke, crkvene ili povijesnopravne provenijencije, a koja se tematikom odnosi na crkvene objekte Sv. Martina i Sv. Apolinara na otoku Krku, glavno mjesto bez sumnje pripada radovima Vj. Štefanića i I. Ostojića. Spomenuti se moraju i G. Cubich, I. Milčetić, Vj. Klaić, I. Žic-Rokov, B. Fučić, L. Margetić²² i dr.

U dosta poznatom i opsežnom radu – *Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku* – objavljenom 1936. godine u časopisu *Croatia sacra*, Vjekoslav Štefanić obradio je, u skladu sa zadanim pravcem istraživanja, i crkvene objekte Sv.

¹⁶ KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije«, 111-146.

¹⁷ L. MARGETIĆ, »O nekim podacima iz novoobjavljenih vrela za stariju povijest Krka«, u: *Vjesnik Istarskog arhiva* (Pazin), II-III (1992.-1993.), 2-3, 15-40 – dalje: MARGETIĆ, »O nekim podacima za Krk«.

¹⁸ J. BARBARIĆ – J. MARKOVIĆ, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Dodaci*, HAZU i HDA, sv. 1 (1020-1270), Zagreb, 1998. – dalje: CDs I. Usp. i recenziju: L. MARGETIĆ, *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije – Dodaci, Supplementa*, sv. I. listine godina 1020. – 1270., Zagreb, 1998., ur. H. Sirotković i J. Kolanović, priredili J. Barbarić i J. Marković, 411 str., u: *Croatia christiana periodica* (Zagreb), XXII (1998.), 42, 139-141.

¹⁹ I. ŽIC-ROKOV – M. BOLONIĆ, »Popis starijeg arhiva Krčke biskupije«, u: *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (Rijeka), XV (1970.), 339-365; I. ŽIC-ROKOV – M. BOLONIĆ, »Popis arhiva Stolnog kaptola u Krku«, u: *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (Rijeka), XVII (1972.), 289-296 – dalje: I. ŽIC-ROKOV – M. BOLONIĆ, »Popis arhiva«. Te isprave prilikom svojih istraživanja koristili su Vj. Štefanić i I. Žic-Rokov.

²⁰ I. ŽIC-ROKOV – M. BOLONIĆ, »Popis arhiva«, 295-296.

²¹ Na omišaljskom području postojale su još dvije kapela posvećene sv. Martinu kao i selo Sv. Martin, koje je imalo 92 stanovnika (1540.). Usp. S. LJUBIĆ, *Commissiones et relationes Venetae*, t. I. (1433-1527), Zagabriae, 1876., 96.

²² U ovome poglavlju nećemo govoriti o radu L. Margetića. To ćemo učiniti u sljedećem poglavlju prilikom komentara diplomatičkih izvora o Sv. Martinu i Sv. Apolinaru.

Martina i Sv. Apolinara, točnije njihovu raniju povijest zaključno s 18. stoljećem.²³ Napravio je on tada koliko je mogao odnosno koliko su mu to dopuštala povijesna vrela i literatura. Dio članka u kojem o tome piše označio je naslovom »Samostan sv. Martina u Dubašnici« posvetivši mu nešto manje od tri stranice teksta. Štefanić je svoje raspravljanje započeo navodima iz dviju najranijih nama poznatih isprava (iz 1153.) u kojima se govori o Sv. Martinu i Sv. Apolaru. Prepričavši sadržaje isprava, on dolazi do zaključka da je »godine 1153. mogao biti osnovan negdje na Krku benediktinski samostan uz crkvu sv. Martina kojoj je pripadala i kapela sv. Apolinara«.²⁴ Spominje zatim kako Coleti (Farlati) u djelu *Illyricum sacrum* navodi da bi tim ispravama – darovnicama bio osnovan u gradu Krku prvi benediktinski samostan na otoku Krku, ali kaže da »za to nema nikakve podloge« budući da se taj samostan, ako je i bio osnovan, mogao nalaziti jedino na današnjem dubašljanskom području (»uz morsku obalu na jugozapadu Dubašnice«), nedaleko od mjesta Porat, a nikako u gradu Krku.²⁵ U prilog tome idu ostaci zidina, toponimija (Sv. Martin) kao i narodna tradicija o negdašnjem postojanju samostana u tom kraju – kaže Štefanić – i nastavlja da su od tamo »niti sat hoda prema jugoistoku udaljeni ostaci crkve sv. Apolinara«.²⁶ Nakon ovoga nekoliko je riječi posvećeno prošlosti Dubašnice. Župa je bila osnovana potkraj 15. stoljeća (najvjerojatnije 1491.), a župna joj je crkva bila upravo ona sv. Apolinara koja se spominje 1153. kao kapela crkve sv. Martina. Zbog malaričnosti okruga ljudi se iseljavaju, a župna crkva propada.²⁷ Odlukom crkvenih vlasti sredinom 19. stoljeća župnom crkvom postaje crkvice (kapela) Majke Božje u Bogovićima, koja se kasnije proširuje i mijenja ime u sv. Apolinara.

Ivan Ostojić, proučivši i prokomentiravši izvore i literaturu vezanu uz Sv. Martina i Sv. Apolinara, dolazi do zaključka da »se nigdje poslije ne spominje, da su talijanski redovnici faktično napučili zadužbinu Sv. Martina i Sv. Apolinara niti da je na otoku Krku bio podignut samostan ovoga imena. Ako je pak bio organiziran, mora da je ili ubrzo nestao ili je kasnije živio pod drugim imenom.«²⁸ U istom smislu nastavlja riječima »da nikad nije bio podignut formalni samostan Sv. Apolinara na Krku« jer »darovna pisma ne obavezuju obdarene talijanske monahe, da sagrade samostan do poklonjene crkve, nego da od nje čine što hoće«.²⁹ »Mislimo« – piše Ostojić – »da je iz mletačkoga samostana sv. Ciprijana imalo doći nekoliko monaha u razne krčke samostane, reformirati ih pa se, ako hoće, vratiti u Italiju. Za uzdarje su pak dobili nešto zemalja s crkvom Sv. Martina i kapelom

²³ Vj. ŠTEFANIĆ, »Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku«, u: *Croatia sacra* (Zagreb), VI (1936.), 11-12. – dalje: ŠTEFANIĆ, »Opatija sv. Lucije«. Ovaj rad objavljen je i kao zasebna knjiga 1937.

²⁴ ŠTEFANIĆ, »Opatija sv. Lucije«, 14.

²⁵ *Isto*.

²⁶ *Isto*, 15.

²⁷ *Isto*. Autor navodi: »Po jednoj vijesti iz god. 1576. crkva sv. Apolinara je negdje prije toga izgorjela«, pozivajući se pritom na rad M. Polonija »O starim bratovštinama na Otoku Krku, objavljenom u *Bogoslovskoj smotri* (Zagreb), XXIII (1935.), 74.

²⁸ I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Sv. II. Benediktinci u Dalmaciji*, Split, 1964., 190.

²⁹ *Isto*, 191.

Sv. Apolinara, kako je više stranih samostana dobilo zemalja i crkava po drugim našim krajevima, osobito u Istri, bez obaveze da kod njih podignu cenobije.«³⁰

Vjekoslav Klaić, prilikom pisanja svoje knjige o krčkim knezovima, kasnijim Frankapanima, tiskane u Zagrebu 1901., ukratko interpretira, već spominjane, dvije isprave o crkvi sv. Martina i kapeli sv. Apolinara iz 1153. godine.³¹ Prepričavši sadržaj ovih listina on dolazi do zaključka kako je razlog boravka papinog legata Henrika, kojeg isprave spominju, na Krku bio da »utre put odcjepljenju krčke biskupije od spljetske metropolije« te da je on »najviše doprinesao, da su Omišljani predali svoje crkve redovnicima iz Italije, ne bi li se tako lakše zatrli hrvatski popovi i redovnici glagoljaši.«³² Ovakvu tvrdnju ipak uzimamo s većom rezervom jer je poznato da su upravo krčki knezovi bili zaštitnici glagoljice i, što je još važnije, podupiratelji glagoljaške kulture. Knez Dujam se u ovim ispravama spominje kao onaj po čijem savjetu bijaše predavanje ovih crkava i učinjeno. Skrbnici – Omišljani svi su Slaveni, o čemu najbolje svjedoče njihova imena (Dedoka, Radoslav). Prije bi, slobodno možemo reći, iza svega ovoga stajala neka politička uvjetovanost, tj. dani politički trenutak, negoli što drugo. Pretpostavimo da su ovi crkveni objekti imali i prije nekakve veze sa susjednim prekojadranskim klerikalnim središtima. To nam se čini mogućim zbog samih intitulara – sv. Martina i sv. Apolinara – ovih objekata koje su zapadnokršćanskog podrijetla. Dakako, i reformni pokret i unifikacija Zapadne crkve, jedinstvo liturgijskog jezika imaju tu svoju ulogu. I nije li to najjednostavniji i najbezbolniji čin Dujma krčkog kneza, u pravcu da zadovolji svoje seniore Mlečane? Zbog nedostatka vrela za ovo razdoblje pitanje razloga djelovanja legata Henrika i predaje rečenih objekata benediktincima sv. Ciprijana, ostavljamo otvorenim.

I. Žic-Rokov, kao jedan od autora važnog djela *Otok Krk kroz vijekove*, napisao je u toj knjizi i poglavlje o Dubašnici. O Sv. Martinu i Sv. Apolaru izrekao je »da su Omišljani već god. 1153. darovali bendiktincima crkvu sv. Martina s njezinim prostranim posjedom i njezinom kapelom sv. Apolinara. Crkva se je nalazila na 'Punti Pelovi – (Apolinarovoj)' zapadno od Porta, a kapela sv. Apolinara jugoistočnije. Budući da je crkva sv. Martina (...) imala još i kapelu ona je bila očito matična crkva. Takve su samo crkve naselja, redovito župne, i samostanske crkve. Sv. Martin nije bio prvotno samostanska crkva, pa smijemo zaključiti da je uz nju bilo naselje (...).«³³

Dva povjesničara umjetnosti, B. Fučić i A. Badurina, u svojim enciklopedijskim člancima o Dubašnici i Portu također su uzgredno, faktografski, spomenuli crkvene objekte Sv. Martina i Sv. Apolinara.³⁴ Fučić tako navodi: »Bizantinskom sloju pripada titular crkve sv. *Apolinara u polju*, koja se s romaničkom crkvom sv. *Martina* (ruševine) spominje 1153.«³⁵

³⁰ Isto.

³¹ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1901. i Rijeka, ²1991., 83. – dalje: KLAIĆ, *Frankapani*.

³² Isto.

³³ M. BOLONIĆ – I. ŽIC-ROKOV, *nav. dj.*, 357.

³⁴ Vidjeti *Bibliografiju. Popis literature* na kraju ovoga rada.

³⁵ B. FUČIĆ, kao u bilj. 6.

I najzad, 1990., održano je znanstveno savjetovanje u Rijeci pod naslovom »Izvori za povijest otoka Krka« u organizaciji Društva arhivskih radnika Zajednice općine Rijeka, Arhiva Hrvatske u Zagrebu, Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu te Povijesnog društva otoka Krka i Povijesnog društva Rijeke.³⁶ Na savjetovanju su svoje referate podnijeli stručnjaci različitih profila, osvjetlivi svojim radovima stanje izvora o otoku Krku, kako onih na njemu tako i onih izvan njega. Jedan od referata bio je naslovljen »Novi dokumenti o benediktinskim samostanima Sv. Ivana i Sv. Martina i Apolinara na otoku Krku«. Autorica mu je bila M. Matijević-Sokol. U njemu se analiziraju diplomatski dokumenti vezani uz crkvene objekte Sv. Martina i Sv. Apolinara na Krku.³⁷

Komentar isprava o Sv. Martinu i Sv. Apolaru

Deset latinskim jezikom napisanih isprava, sačuvanih što u originalu što u prijepisima, preko kojih doznajemo dragocjene podatke, u našoj literaturi uglavnom neobrađene i slabo poznate, vezane uz benediktinske sakralne objekte Sv. Martina i Sv. Apolinara, baca novo svjetlo spoznaje na srednjovjekovna društveno-crkvena zbivanja na otoku Krku. Kronološki poredane u razdoblju od 1153. do 1300. godine,³⁸ izdane u Krku i Veneciji, one ne mogu pratiti svojevrsni kontinuitet razvoja života jednog samostana, no mogu nam približno, dakle u diskontinuitetu, dočarati njegovu egzistenciju u tim slabije poznatim vremenima. Posebice kad se govori o lokalnoj povijesnici. Isprave nam također svjedoče i o povezanosti Krka kao istočnojadranskog otočnog oblika, a, s druge strane, Venecije kao znatne političke i ekonomske sile i jakoga crkvenog uporišta iz kojeg su se širili utjecaji Crkve i njezinih samostanskih redova na različite strane, pa tako i u smjeru naše obale. Naime, otkad se Sv. Martin i Sv. Apolar kao sakralni objekti po prvi put spominju, uz njih se spominje i red sv. Benedikta.

Isprava br. 1 (1153., prosinac, Krk, isprava Dedohe et al.)³⁹

Godine 1153., indikcije prve, mjeseca prosinca, *consilio domini Doymi Veglensis*, prvoga nama poznatog krčkog kneza, skrbnici crkve sv. Martina i kapele sv. Apolinara, Omišljani Dedoha i Radoslav, predaju spomenute sakralne objekte, zajedno sa svom njihovom imovinom, benediktincima samostana sv. Benedikta nad Padom⁴⁰, na čelu s opatom

³⁶ P. STRČIĆ, »Izvori za povijest otoka Krka. Znanstveno savjetovanje. Rijeka, 1990.« (prikaz), u: *Arhivski vjesnik* (Zagreb), XXXIII (1990.), 124-125. Ovakvo okupljanje istraživača slično je onome koje je organizirano 1982. pod nazivom – Izvori za povijest otoka Lošinja i Cresa. Dvije godine zatim objelodanjen je i zbornik radova s tog savjetovanja *Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja*, Otočki ljetopis Cres-Lošinj 5, Mali Lošinj, 1984.

³⁷ No ovaj je rad, kao i neki drugi s toga skupa, ostao neobjavljen.

³⁸ Isprave su datirane ovim godinama: 1153., 1153., 1172., 1175., 1175., 1243., 1245., 1245., 1298., 1300. Kao što se može uočiti, vremenska je razlika između pojedinih isprava različita. Između prve dvije i treće je npr. 19 godina, a između pete i šeste čak 68 godina, što dakako pred nas postavlja velike teškoće prilikom povezivanja njihova sadržaja u jednu smislenu cjelinu.

³⁹ CD II. (Smičiklas), 1904., 75-76.

⁴⁰ Ova se opatija nalazila u blizini grada Mantove. Štefanić je o ovome samostanu napisao: »Samostan sv. Benedikta (prema podacima u Paula F. Kehra: *Regesta pontificum romanorum VII. 323-354*) bio je osnovan

Ubertom. Objekte su u njegovo ime primili subđakon Henrik, poslanik Apostolske Stolice, i monah Albert, poslanik samoga opata, a darovani su, kako se navodi: *pro anima nostra et propter religionem tuam et honestatem*.⁴¹ Granice su posjeda, kako se u ispravi spominje, išle od staroga zida, čiji je početak bio *in Castellare*⁴² te se protezao do mora, sve do zida koji se nalazio *prope Mercandam* te od prvospomenutog zida do tri brežuljka i od drugih triju brežuljaka do jezera ili lokve *de Morincalo*. Pretpostavljamo da je ovaj crkveni posjed bio povelik.⁴³ Na kraju isprave navodi se da će svatko tko bi se usprotivio odlukama iz ovog dokumenta biti anatemiziran. Kao potpisnici isprave spominju se: krčki knez Dujam, skrbnici Dedoha i Radoslav, svećenik Ivan, *Tolizo* i *Debrito*. Notar je bio Andrija, a izdana je u gradu Krku.

*Isprava br. 2 (1153., prosinac, Krk, isprava biskupa Petra)*⁴⁴

Druga je isprava također datirana godinom 1153., prvom indikcijom te mjesecom prosincem. Kako doznajemo iz ovog dokumenta, krčki biskup Petar *presidens una cum fratribus nostris* odlučuje predati crkvu sv. Martina i kapelu sv. Apolinara s pripadajućom imovinom samostanu sv. Benedikta nad Padom.⁴⁵ Razlog je ove donacije: *fratrum monasterii Sancti Benedicti super Padum religiositatem viteque*⁴⁶ *honestatem cognoscentes et eorum santissimis disciplinis nostra monasteria institui et in melius provei cupientes illorum vite testimonia quibus Deo aderere possemus penes nos habere curavimus* (poznavajući pobožnost i čestitost života braće samostana svetog Benedikta nad Padom te želeći da se naši samostani ustroje po njihovim svetim pravilima i da se uzdižu na bolje, pobrinuli smo se da imamo u našoj blizini njihova svjedočanstva života kojima bi mogli zahvaljivati Bogu). Iz ovog je vidljivo da je zadatak pozvanih benediktinaca bio ne samo da organiziraju samostan na dodijeljenom im posjedu nego i da reorganiziraju postojeće krčke samostane. Kao i u prvoj ispravi, tako se i ovdje kao poticatelj darovanja spominje knez Dujam, dakako uz pristanak savjetnika i skrbnika crkve Dedohe i Radoslava – *consilio igitur domini Doymi Veglensis felicis comitis et aliorum quorundam bonorum hominum (...) nobiscum astantibus eiusdem ecclesie advocatis Dedocha videlicet et Radoslavo*. Posjed se po ovoj ispravi, a isto se navodi i u prethodnoj, predaje opatu Ubertu i njegovim nasljedni-

god. 1007., te se doskora darovima papa i vladara tako podigao, da su k njemu prilazili mnogi benediktinski samostani i iz udaljenih biskupija, te se polako njegova opatija pretvorila u kongregaciju. Među ostalim bio je g. 1105. padalironskoj opatiji pridružen i nedavno osnovani samostan sv. Ciprijana na Malamoccu koji se g. 1108. morao seliti, poradi poniranja lagunskog terena, na otočić Murano kraj Venecije. Na čelu mu je bio prior imenovan od padalironskih opata, a g. 1218. pretvorio ga papa Honorije III. u opatiju koja je bila na životu sve do g. 1588. kada je bila pridružena menzi mletačkog patriarha (o. c. 106)«. (ŠTEFANIĆ, »Opatija sv. Lucije«, 16).

⁴¹ Podrazumijeva se Ubertus (op. a.).

⁴² Gradac, iznad uvale Čavlena na krajnjem zapadu otoka Krka. Usp. I. ŽIC-ROKOV, 194.

⁴³ »Vjerojatno da su to bila imanja kneževskog porijekla, a uz imanja i seljaci, koji su pasli (*stoku – op. a.*) i obrađivali zemlju.« (I. ŽIC-ROKOV), 194.

⁴⁴ CD II. (Smičiklas), 1904., 74-75.

⁴⁵ U najstarijem prijepisu ove isprave navodi se samo samostan sv. Benedikta nad Padom. No u kasnijem se prijepisu, uz ovaj samostan, kao primatelj spominje i samostan sv. Ciprijana na otočiću Muranu kraj Venecije.

⁴⁶ KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije«, 116: *riteque*.

cima, a umjesto njega primili su ga (*loco tui recipientibus*) Henrik, subđakon Svete rimske crkve i poslanik Apostolske Stolice, te monah Albert. Osim prije spomenutog razloga crkva se i kapela daruju za »upokoj« duše kneginje Marije, prve supruge kneza Dujma (*pro anima nostre domine bone memorie Marie olim nostre comitisse*). Crkva sv. Martina, s kapelom sv. Apolinara te sa svom imovinom, predaje se ...*habeatis, dominemini, possideatis et salvo nostri episcopatus iure quicquid in ea et ex ea volueritis fatiatis*⁴⁷ – (da imate, gospodarite, posjedujete te da bez povrede našeg biskupskog prava u njoj i izvan nje činite što god bi vam se prohtjelo). Za prekršitelje ove darovnice kao sankcije navode se ekskomunikacija i anatema. Ispravu su potpisali krčki biskup Petar (*Ego Petrus Veclensis sedis episcopus subscripsi*), knez Dujam (*Ego Doimus Veclensis comes subscripsi*) i ostali.

Nakon ovih dviju isprava sve do 1172. nemamo nikakvih sačuvanih dokumenata koji bi se svojim sadržajem odnosili na crkvu sv. Martina ili kapelu sv. Apolinara na Krku. No čini se da je u tom razdoblju došlo do prenošenja ovlasti upravljanja spomenutim crkvenim objektima, pa je vrlo vjerojatno da je opat opatije sv. Benedikta nad Padom prenio ovlasti na priora samostana sv. Ciprijana na Muranu, koji je izravno bio podređen navedenoj opatiji. Mogući je razlog takvoj odluci bila gotovo dvostruko veća udaljenost između opatije sv. Benedikta i crkve sv. Martina s kapelom sv. Apolinara, od one između navedene crkve i kapele te samostana sv. Ciprijana. Uostalom, ova su zdanja imala ipak periferno značenje za opatiju sv. Benedikta, dok su samostanu sv. Ciprijana bila puno bitnija, ponajprije zbog tradicionalnog političkog i inog utjecaja Venecije na otok Krk. Naime, upravo je ona otok Krk, kao svoj 1117./1118. novostečeni posjed, predala u kneštvo Dujmu, rodonačelniku knezova Krčkih, kasnijih Frankapana, koji Krkom upravlja od o. 1126. do svoje smrti.⁴⁸

*Isprava br. 3 (1172., 30. kolovoza, Krk)*⁴⁹

Isprava krčkoga biskupa Bona od 30. kolovoza 1172., izdana u Krku, nije nam sačuvana u svome izvornom obliku, već u prijepisu nastalom 1221. godine. Njezin sadržaj uklapa se u seriju dokumenata koji se odnose na crkvu sv. Martina i kapelicu sv. Apolinara (*Beati Martini ecclesiam cum Sancti Apolinaris capella*) i na njihove posjede. No L. Margetić izrazio je sumnju u vjerodostojnost ove isprave.⁵⁰ Dosad gotovo nepoznati krčki biskup Bono pojavljuje se u ovoj kao i u ispravi iz 1175. godine u ulozi potvrđivača privile-

⁴⁷ Podrazumijeva se: Benedictini monasterii Sancti Benedicti super Padum (op. a.).

⁴⁸ KLAJČ, *Frankapani*, str. 82; P. STRČIĆ, »Frankapan«, u: *Hrvatski biografski leksikon 4*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb 1998., 388 i ovdje navedena literatura.

⁴⁹ CDs I., 42–43.

⁵⁰ L. Margetić glede ove isprave iznosi svoj stav: »...proizlazilo bi kao da je 1153. god. došlo do 'koncesije' (concesserat) darovanih crkava samostanu Sv. Benedikta, a da je do prave primopredaje došlo tek 1172. god. i to prioru mletačkoga samostana Sv. Ciprijana. Istina je da je samostan Sv. Ciprijana pod ingerencijom samostana Sv. Benedikta, ali su oni ipak dvije pravne osobe, od kojih je jedna pod jakim političkim uplivom rimske kurije (Sv. Benedikt), a druga pod budnom paskom mletačkih vlasti. Uostalom, znakovito je da je ona (sc. isprava iz 1172., op. a.) sačuvana samo u prijepisu iz 1221. Nije li simptomatično da je upravo ta isprava, koja je trebala služiti kao podloga vlasti samostana Sv. Ciprijana nad crkvama Sv. Martina i Sv. Apolinara, sačuvana samo u kasnijem prijepisu? Ali to ipak ne znači da je ona u cjelini neupotrebljiva. Protokol i eshatokol uzeti su vjerojatno iz neke druge pouzdane isprave (...)« (MARGETIĆ, »O nekim podacima za Krk«, str. 19). Usp. i bilj. 39.

gija kojeg je njegov prethodnik izdao. Iz isprave doznajemo da je Bono, *Božjom milošću potpomognut stolni biskup krčki*, primio Gulielma, priora samostana svetoga Ciprijana. Ovaj mu je pokazao privilegij što ga je Petar, krčki biskup, Bonov prethodnik, učinio predavši crkvu svetoga Martina i kapelu svetoga Apolinara Ubertu, opatu samostana svetoga Benedikta pod Padom, te, kako piše u ispravi, ujedno i samostanu svetoga Ciprijana, što je vrlo važno za daljnje razumijevanje posjedničkih odnosa – ... *predicto abbati V(berto), nec non et monasterio Sancti Cypriani suisque successoribus in perpetuum*. Biskup Bono, po savjetu gospode krčkih kneževa Bartola i Vida (Udona), dopušta i potvrđuje sve ono što je njegov prethodnik utvrdio i ustupio. A ustupa se, dakako, Rajneriju, tadašnjem opatu samostana svetoga Bendikta pod Padom, samostanu sv. Ciprijana i gospodinu Gulielmu, prioru istoga samostana. On je umjesto Rajnerija u trajno vlasništvo primio crkvu svetoga Martina s kapelom svetoga Apolinara, sa svom njihovom imovinom, kako pokretnom tako i nepokretnom.⁵¹

*Isprava br. 4 (1175., 7. lipnja, Krk)*⁵²

Prva isprava iz godine 1175., 7. lipnja, izdana je s nakanom da se razjasni spor između priora samostana sv. Ciprijana Gulielma⁵³ i Slavena iz Omišlja⁵⁴ oko ovih dvaju crkvenih objekata. Slaveni su, naime, smatrali da se ovi objekti njih izravno tiču i da ih se nikad nisu odrekli u korist Grima⁵⁵, poslanika Svete Rimske Stolice (*in manus Grimi, legati Sancte Romane sedis*) i biskupa krčkoga Petra. Spor su nazočili patrijarh Henrik, primas gradeški i dalmatinski, biskupi krčki Bono i rapski Andrija, kneževi krčki Bartol i Vid te mnoštvo klerika i laika. Svjedočila su tri svećenika i jedan đakon. Svećenik Bono *de Guzichi* (Guzić) svjedočio je da je vidio Dedohu⁵⁶ i Radoslava kako prepuštaju crkvu sv. Martina s kapelom sv. Apolinara *per librum*⁵⁷ gospodinu Grimu, subđakonu i poslaniku papinu, a ovaj ih odmah predaje u ruke biskupa Petra koji ih pak daje Albertu, monahu sv. Ciprijana. Ovo je svjedočanstvo važno zato što posredno upućuje da je vlasništvo nad crkvom i kapelom *de facto* odmah nakon primopredaje pripalo samostanu sv. Ciprijana, dok su ti objekti *de iure*, a kako se navodi u prve dvije isprave iz godine 1153., bili u vlasništvu opatije sv. Benedikta. Tu se tezu može postaviti stoga što je u ovoj ispravi spomenuti Albert bio monah sv. Ciprijana, što se u prve dvije isprave, pri spomenu njegova imena, ne nalazi. Ostali su svjedoci kazali slično. Bitna je napomena jednog od svjedoka, da-

⁵¹ Potpisnici ove isprave jesu: Bono, krčki biskup; Prestancije, osorski biskup; Dominik, arhidakon; svećenici: Bono, Ivan, *Wlcina*; Andrija, creski pučanin; svećenici: Dominik, Laurencije, Stjepan, Barba, Barba, Ivan; krčki knezovi: Bartol i Vid; đakoni: Dominik, Kuzma, Dabro; Ivan svećenik (levita); subđakoni: Stjepan, Lampredije i Brodo.

⁵² CDs I., 44-45.

⁵³ *Ulelmus*.

⁵⁴ *de Castro Musclo*.

⁵⁵ Pretpostavljamo da je ovdje zapravo riječ o Henriku, subđakonu Svete rimske crkve i poslaniku Apostolske Stolice, spomenutom u prve dvije isprave.

⁵⁶ *Radocha*.

⁵⁷ »Primopredaja (investico) per librum bila je i inače poznata u Italiji. Riječ je o simboličnoj tradiciji« (MARGETIĆ, »O nekim podacima za Krk«, str. 23 prema: A. PERTILE, *Storia del diritto italiano*, vol. IV, Torino, ²1893., 232).

kona Ivana, koji je rekao da je on sam ostao s monahom Albertom na darovanom posjedu oko godinu i pol dana te da su onamo često dolazili prijašnji patroni, ali da nisu imali nikakvih pritužaba. U skladu s tim može se pretpostaviti da je monah Albert nakon primopredaje ostao na otoku s namjerom da ondje osnuje samostan, no nije poznato je li mu to i uspjelo. Naime, prvi pouzdani podaci o Sv. Martinu kao samostanu postoje tek iz 1243. godine, dakle, devedeset godina nakon primopredaje. Nakon svega gore izrečenoga izriče se presuda kojom se osuđuju Slaveni iz Omišlja te je odlučeno da se crkva i kapela imaju vratiti benediktincima.

*Isprava br. 5 (1175., lipanj, Krk)*⁵⁸

Godine 1175., mjeseca lipnja, izdana je isprava u kojoj se ova odluka iznova osnažuje u pismenoj formi. Ona je, kao i prethodna, svjedočanstvo sudskog spora između priora samostana sv. Ciprijana Gulielma i Slavena iz Omišlja (*Sclavos de Castello Musclo*). Spor se, kao što znamo, vodio oko prava na vlasništvo nad crkvenim zdanjima, Sv. Martinom i sv. Apolinarom, a kao »sudac« spominje se gradeški patrijarh i primas Dalmacije Henrik. Presuda je glasila: *condemnamus Sclavos in restitutionem memoratarum ecclesiarum et possessionum predicto priori et quod illi per privilegia episcoporum Veglensis ecclesie indultum est confirmamus* (proglašavamo Slavene krivima za nepriznavanje vlasništva nad spomenutim crkvama i posjeda gore navedenom prioru i potvrđujemo ono što je njemu dopušteno po privilegijama⁵⁹ biskupa krčke Crkve).⁶⁰ U formuli teksta *clausale finales* (sanctio) proklinju se i izopćuju te anatematiziraju svi oni koji bi se bilo kojim sveto-grdnim pothvatom usudili obespraviti pravo na vlasništvo braći samostana sv. Ciprijana, tj. posjedovanje crkava sv. Martina i sv. Apolinara s njihovom imovinom, što su im po privilegijama Petra i Bona, biskupa krčke crkve, nekoć bile dodijeljene.

*Isprava br. 6 (1243., 30. lipnja, Krk)*⁶¹

Isprava iz 1243., 30. lipnja, izdana u gradu Krku, dokumentira spor koji se vodio između Nikole, priora samostana sv. Apolinara (*dominum Nicolaum, priorem monasterii Sancti Appollenaris*) i Slavena iz Omišlja (*Sclavos de Castro Musclo*), koji su u ispravi i poimence spomenuti (*de parentela Radosclauo filius Oprina; item Radosclauo filius Drusina, Desenico filius Bratosclauo, Bratogna; item de alia parentela Cecogna filius Dobrouiti; item de alia parentela Desesclauo, Damianus, Dobromisel, Toliço, Dominco et Radtinus frater eius, Ceruco filius Mican et frater eius Toiano, Radoanus filius Iohannis et frater eius Dominço, Radesena, Radosclauo, Toleço, Radoanus filius Barba et Iuan frater eius, Radosclauo filius Dragobrati et frater eius Trieta, Stepan filius Drusina et Leogna*

⁵⁸ CDs I., 45-46.

⁵⁹ Biskupa Petra iz 1153. i biskupa Bona iz 1172. godine (op. a.).

⁶⁰ Slijedi zatim znak notara (*signum notarii*) koji u hrvatskom prijevodu glasi ovako: »Ja Çanebonus notar gospodina cara Otona ovjerio sam ovaj prijepis godine Gospodnje 1221., indikcije devete, mjeseca veljače, kako sam vidio u podnesenoj presudi po gospodinu H(enriku), milošću Božjom gradačkom patrijarhu te ga nisam niti umanjio niti uvećao, nego dovršio i osnažio.«

⁶¹ CDs I., 116-117.

frater eius et Micanus frater eius, Sclauico, Dominiço filius Iuan et Lutomero frater eius, Druseço filius Dragosena et Domnço frater eius, Dragosclauo filius Uota et Petroгна frater eius, Domiço filius Toleço et Dobroca frater eius, Vitoca filius Cebriça, Boiamero, Iuricha cum duobus fratribus, Dragomero filius Banani). Spor su nazočili i krčki knezovi Fridrik i Bartol, sinovi pokojnog kneza Vida, te ostali svjedoci, a vodio se zbog duga kojeg je spomenuti prior na Uzašašće (*in festo Asensionis*) gore spomenutim Slavenima, »braći« samostana, odbijao dati. Naime, nekoć su se u nazočnosti kneza Udon, po volji obiju strana, rečeni Slaveni zakleli na Evanđelje (*in Deo et salutem anime eorum ad sancta Dei euangelia iurauerunt*) da su oni prava »braća« samostana (*quod nos sumus tantum ueri fratres prefati monasterii et alii non sunt*), a ne neki drugi kojima je sada prior na spomenuti blagdan davao 4 ovna ili 1 kravu (*quatuor arietes uel unam uaccham*) što su ih Slaveni tražili.⁶²

*Isprava br. 7 (1245., 1. svibnja, Krk)*⁶³

Godine 1245., prvoga dana svibnja, u kaštelu krčkoga kneza Ivana sastaju se u nazočnosti svjedoka, kako piše u ovjerovljenom prijepisu ove isprave iz 28. prosinca 1299., Slaveni iz Omišlja i prior samostana sv. Apolinara Morando. U međuvremenu dolazi do pomirenja dviju sporom suprotstavljenih strana. Omišljani, na čelu s Brunicijem Šimunovim, obećaju da će prestati s otimanjima imovine samostanu sv. Apolinara te će, pod prijetnjom kazne od 100 romanata, braniti spomenutog priora i samostan, zajedno s crkvom sv. Martina te svom njihovom imovinom (*sub pena centum Romanatorum auri quilibet in solidum semper varentare, deffendere dictum priorem, monasterium sancti predicti cum Sancto Martino, et omnibus suis pertinenciis, possessionibus insule Vegle ab omni homine et persona, commune vel diuiso...*). »Branitelji« samostana zauzvrat su dobili četvrtinu od sve samostanske stoke, osim svinja (...*quartam partem omnium bestiarum preter porcos acceperunt a dicto priore...*). Uglavljeno je također da spomenuti trebaju od samostana svake godine na blagdan sv. Apolinara dobivati tri ovna te tri pića, a dan uoči blagdana jedno piće (...*isti omni anno pro concordia ac bone memorie et defensionis constancia in festo sancti Appollinaris habere debent a dicto monasterio tres moltones et ter bibere eiusden festa et semel bibere in uigiliis predictae festiuitatis...*). Prior Morando obvezao se, u ime nasljednika i svoje osobno, da će poštivati taj dogovor.

*Isprava br. 8 (1245., 3. svibnja, Krk)*⁶⁴

Dva dana nakon isprave od 1. svibnja 1245. izdaje se u Krku sljedeća (3. svibnja 1245.). Pred svjedocima Petrom, priorom Svetoga Ivana, knezom Fridrikom, sinom pokojnog kneza Vida, sucima i ostalima, Brunicije, sin pokojnog Šimuna, i drugi Omišljani priznaju da su primili od Moranda, priora Svetoga Apolinara na otoku Krku, 63 ovce i ovna, 37 janjaca, 12 koza, 2 jarca, 10 kozlića, 1 konja, 2 kobile, 1 ždrijebe, 4 velika vola, 2 junice, 4 krave i 2 teleta. Stoka koju su preuzeli bila je sastavni dio četvrtine svih životinja samo-

⁶² Sljedeći pasus isprave nije nam u potpunosti jasan, zbog nedefiniranosti riječi *fratria*.

⁶³ CDs I., 123-125.

⁶⁴ CDs I., 125-126.

ga samostana. Sudeći po količini samostanske stoke koja je dodijeljena možemo zaključiti da je samostan sv. Apolinara bio relativno velik. (Današnji arheološki ostaci onemogućuju nam praktično potvrđivanje ove teze.) Omišljani, nadalje, obećavaju da, kao branitelji samostana, neće tražiti više stoke, kao što se navodi u drugoj dokaznici, koju je napisao notar Petar⁶⁵. Na kraju isprave pod znakom bilježnika upisano je ovo: Ja *Francinus*, sin pokojnog Kvirina *de Petercio*, krčki kanonik, carskom ovlašću bilježnik, ovu sam ispravu vidio vjerodostojnu i pročitao je u nazočnosti gospodina kneza Bartola i potkneza Nikole pok. Bartola i sudaca Cerna, Krista, Francina, Androza i Andrije, skrbnika Bartola, Rombalda, Filipa i drugih iz vijeća i prema onome što je u njoj otkriveno, tako prema službi njih samih i ugledom, napisao sam s dobrom namjerom, ništa ne dodavajući ili umanjujući što bi izmijenilo smisao, svoj sam znak priložio i potpisao se, godine 1299., indikcije 12., dana 28., mjeseca prosinca, u nazočnosti Ivana de Škinela (*Cignella*), Nikole *de Bocovanne* i ostalih.

*Isprava br. 9 (1298., 16. svibnja, Venecija)*⁶⁶

U sadržaju posljednjih dviju sačuvanih isprava o Sv. Martinu i Sv. Apolaru nanovo je riječ o problemima vlasničkih odnosa u vezi sa spomenutim sakralnim objektima te o problemu novčane daće koja im je nametnuta. Godine 1298., 16. svibnja, u Veneciji dužd Petar *Gradonico* (*Venecie, Dalmacie atque Chroacie dux*) izdaje pismo koje upućuje knezovima krčkim, sucima, vijeću i čitavome općinstvu, točnije općinama Krka i Omišlja. Učinjeno je to na zahtjev opata samostana sv. Ciprijana na Muranu, čije ime u originalu ovog dokumenta nedostaje. Opat je, naime, prosvjedovao pred duždem te ovaj stoga u pismu navodi da spomenutom samostanu sv. Ciprijana *de iure* odavna pripadaju četiri crkve na otoku (...*quatuor ecclesiarum, que sunt in dicta insula, silicet Sancti Iohannis de civitate Veglensi, Sanctorum Martini, Appollenaris et Cosme...*) i svi njihovi posjedi. Traži, nadalje, prije navedene adresate da onemoguće svakoga tko bi na bilo koji način nijekao pravo na vlasništvo nad tim objektima muranskom samostanu, a ako se dogodilo da je tko zaposjedio njihove crkvene posjede, zahtijeva da ih se pravedno povrati benediktincima.

*Isprava br. 10 (1300., 14. rujna, Venecija – Rialto)*⁶⁷

Posljednja nama poznata isprava koja se tiče Sv. Martina i Sv. Apolinara, dana u Veneciji – Rialtu 14. rujna 1300., vrlo je zanimljiva sadržaja. Iz nje se, naime, doznaje da Morando, opat samostana sv. Ciprijana na Muranu (...*Ego Morandus, abas monasterii Sancti Cipriani de Muranno, Torcellane dioclesis...*) upućuje prosvjed gradeškome patrijarhu Egidiju, pred notarom i svjedocima, iz razloga što je krčki biskup odredio da samostan sv. Ivana na Krku (podređen Sv. Ciprijanu), čijim je priorom bio Jakobino, koji je u ingerenciji imao i priorate sv. Martina s kapelom sv. Apolinara te sv. Kuzme, plaća prinos u iznosu od deset zlatnih forinti (...*quod dominus episcopus Veglensis non potuit nec debuit*

⁶⁵ Pretpostavljamo da je riječ o prethodnoj ispravi od 1. svibnja 1245.

⁶⁶ KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije«, 134-135.

⁶⁷ KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije«, 135-136.

pretestu procuratoris domini Mathei de Aqua Sparta, Apostolice Sedis legati, sive intuitu fecisse impositionem et collectam decem florenorum auri dompno Iacobino, priori Sancti Iohannis predicti et gubernatori et vicario meo et monasterii Sancti Cipriani, ad regnandum et ad ministrandum prioratum predictum Sancti Martini, cum capella Sancti Apollinaris, et Sancti Cosme predictorum...). Morando nadalje izjavljuje da spomenuti iznos koji prior Jakobino treba u ime benediktinaca platiti nije pravedno određen te da se protivi svim običajima. Zanimljivost je ovog dokumenta u tome što se, dakle, ovdje spominje opat samostana sv. Ciprijana imenom Morando. Je li to isti onaj Morando koji je pred pedeset i pet godina (u ispravi iz 1245.) naveden kao prior samostana sv. Apolinara? To je pitanje za koje, nažalost, u ovoj ispravi ne nalazimo dokaze. Stoga zasad možemo samo nagađati. Ako jest, može se pretpostavljati da je negdje nakon 1245. godine uklonjen/otišao s otoka Krka te je u međuvremenu postao opatom samostana sv. Ciprijana.

Atribucija crkvenih objekata Sv. Martina i Sv. Apolinara

1153. (prosinac), Krk (isprava Dedohe et al.) – crkva sv. Martina i kapela sv. Apolinara.⁶⁸
1153. (prosinac), Krk – crkva sv. Martina i kapela sv. Apolinara.⁶⁹
1172. (30. kolovoza), Krk – crkva sv. Martina i kapela sv. Apolinara.⁷⁰
1175. (7. lipnja), Krk – crkva sv. Martina i (kapela) sv. Apolinara.⁷¹
1175. (lipanj), Krk – crkve sv. Martina i sv. Apolinara.⁷²
1243. (30. lipnja), Krk – Nikola, prior samostana sv. Apolinara.⁷³
1245. (1. svibnja), Krk – Morando, prior samostana sv. Apolinara i sv. Martina.⁷⁴
1245. (3. svibnja), Krk – Morando prior samostana sv. Apolinara.⁷⁵
1298. (16. svibnja), Venecija – crkve sv. Martina i sv. Apolinara.⁷⁶
1300. (14. rujna), Venecija – Rialto – priorat sv. Martina i kapela sv. Apolinara.⁷⁷

⁶⁸ Lat.: *ecclesie sancti Martini et sancti Appollinaris eius capelle; ecclesiam sancti Martini ... cum capella sancti Appollinaris.*

⁶⁹ Lat.: *ecclesiam sancti Martini ... cum capella sancti Appollinaris.*

⁷⁰ Lat.: *Beati Martini ecclesia; Beati Martini ecclesiam cum Sancti Apollinaris capella; Beati Martini ecclesiam cum Santi Apollinaris capella.*

⁷¹ Lat.: *ecclesia Sancti Martini et Sancti Apollinaris; ecclesiam Sancti Martini; prephatam ecclesiam cum capella Sancti Apollinaris; Sancti Martini ecclesia; ecclesia Sancti Martini; Sancti Martini ecclesiam cum Sancti Apollinaris capella.*

⁷² Lat.: *ecclesia Sancti Martini et Sancti Apollinaris; ecclesiarum Sancti Martini et Sancti Apollinaris.*

⁷³ Lat.: *dominum Nicolaum, priorem monasterii Sancti Appollinaris.*

⁷⁴ Lat.: *priorem et monasterium Sancti Appollinaris; dompno Morando, priori Sancti Appollinaris ... et Sancti Martini ... monasterium sancti predicti cum Sancto Martino.*

⁷⁵ Lat.: *Morando, priore Sancti Apollinaris insule Vegle.*

⁷⁶ Lat.: *ecclesiarum ... Sanctorum Martini, Apollinaris ...*

⁷⁷ Lat.: *prioratum ... et Sancti Martini, cum capella Sancti Apollinaris; ad ministrandum prioratum predictum Sancti Martini, cum capella Sancti Apollinaris ...*

Zaključak

Obrađeni izvori o prošlosti krčkih sakralnih objekata Sv. Martina i Sv. Apolinara donose nam nove spoznaje, ali također ima još neriješenih, spornih pitanja u historiografskom smislu. Kako su ovdje obrađivani samo latinski izvori, zadatak i dalje ostaje istu metodu primijeniti na one hrvatske glagoljaške provenijencije te na dokumente pisane talijanskim jezikom. Dosadašnja povijesna istraživanja skromnijih su rezultata, dok ona arheološka uopće nisu poduzeta. Iz toga proizlazi uvjetovanost konačnih tumačenja i davanja konačnih odgovora na pitanje iz povijesti dva spomenuta zdanja. Konstatirati, dakle, možemo da je u razdoblju od 1153. pa do 1300. godine postojala crkva sv. Martina s kapelom sv. Apolinara, kasnije samostan sv. Apolinara s crkvom sv. Martina. Danas od tih lokaliteta u fizičkom pogledu imamo vrlo oskudne ostatke. U istraživanom razdoblju benediktinski je red, dakle, djelovao na Krku dolazeći, međutim, i u konfrontacije s lokalnim pučanstvom, mahom Slavenima. O liturgijskom jeziku upotrebljavanom u samostanu sv. Apolinara teško nam je bilo što reći iz razloga što u ispravama o tome nema riječi. Međutim, spomenimo da samostan sv. Nikole u Omišlju (u kojem su većinom boravili benediktinci slavenskog podrijetla) godine 1252. dobiva od pape Inocenta IV. pravo glagoljanja, dakle upotrebe slavenskog bogoslužja i glagoljskog pisma, dok takvo što za samostan sv. Apolinara, u nedostatku konkretnih dokaza, možemo samo pretpostavljati. Postojanje ovoga samostana dokazuje da je to područje bilo naseljeno i prije 15. stoljeća, što pobija teze da je ono nastanjeno tek u 15. stoljeću – naime, ono jest tada masovno nastanjeno kada je i prozvano Dubašnicom, ali je i prije tu živjelo nešto stanovništva – to su u krajnjem slučaju sami benediktinci.

Očito je, dakle, da se u vezi sa srednjovjekovnim crkvenim objektima – Sv. Martinom i Sv. Apolinarom otvara mnoštvo još neriješenih pitanja, na koje smo pokušali (ako već na njih nismo uspjeli dati odgovore) upozoriti i ovim radom (*exempli gratia*, trebalo istražiti je li centralna krstolika benediktinska crkvice sv. Krševana iz 11. stoljeća, prema Štefaniću »jedan od najstarijih hrvatskih građevnih spomenika«, u uvali Čavlenu ispod sela Milohnići, imala kakve veze sa Sv. Martinom i Sv. Apolinarom).

Zato ovaj rad treba shvatiti tek kao početni prinos i pokušaj aktualizacije tematike i problematike povijesne interpretacije uloge i značenja ovih građevina, slijedeći put koji su u starijoj hrvatskoj historiografiji začeli Vj. Klaić, Vj. Štefanić i I. Ostojić, a u novijoj nastavili I. Žic-Rokov i L. Margetić.

BIBLIOGRAFIJA

POPIS IZVORA:

Illyricum Sacrum (V.), 1775.

Illyrici Sacri. Tomus quintus. Ecclesia Jadertina cum Suffraganeis, et Ecclesia Zagrabien-sis. Auctore Daniele Farlato presbytero Societatis Jesu. Venetiis, MDCCLXXV, Apud Sebastianum Coleti. Superiorum permissu, ac privilegio.

Additamenta ad tomum V. Illyrici sacri. §. IV. Additamenta ad ecclesiam Vegliensem.

– Dvije isprave iz 1153. (krčkoga biskupa Petra), str. 639-640 i (Dedoke i Radoslava) str. 640.

CD II. (Kukuljević), 1875.

Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički sbornik Kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom. Izdaje Ivan Kukuljević Sakcinski, dio II. od godine 1102. do 1200. *Monumenta historica Slavorum meridionalium – knjiga III.* (Troškom Društva za jugoslavensku povjest i starine), u Zagrebu 1875.

- Isprave: br. LXXI. (1153., mjeseca prosinca. Na Krku.), str. 49-50, i br. LXXII. (1153., mjeseca prosinca. Na Krku.), str. 50-51.

CD II. (Smičiklas), 1904.

Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Sabrao i uredio Tadija Smičiklas. Svezak II. Listine XII. vijeka (1101 – 1200). Zagreb, 1904.

- Isprave: br. 76 (krčkoga biskupa Petra iz 1153., Krk), str. 74, i br. 77 (Dedoke i Radoslava iz 1153., Krk), str. 75-76.

CD comitum de Frangepanibus (Thallóczy – Barabás), 1910.

Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus – A Frangepán család oklevéltára, Monumenta Hungariae historica – Diplomataria vol. XXXV. A Magyar tudományos akadémia megbízásából kiadja Dr. Thallóczy Lajos – Barabás Samu, első kötet 1133 – 1453, Budapest, MCMX Kiadja a Magyar tud. akadémia.

- Isprava: br. II (1153. decz. – izvadak iz isprave krčkoga biskupa Petra), str. 1.

KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije«.

Josip KOLANOVIĆ, »Crkve i posjedi Muranske opatije Sv. Ciprijana na otoku Krku«, u: *Vjesnik Istarskog arhiva* (Pazin), I (XXXII) (1991.), 1 (32), str. 111-146.

- Isprave: br. 1 (1153., prosinac, Krk – isprava krčkoga biskupa Petra), str. 115-116; br. 2 (1153., prosinac, Krk – isprava Dedohe i Radoslava), str. 116-117; br. 3 (1172., kolovoz 30, Krk), str. 118-119; br. 6 (1175., lipanj 7, Krk), str. 120-121; br. 7 (1175., lipanj, Krk), str. 121-122; br. 12 (1243., lipanj 30, Krk), str. 129; br. 14 (1245., svibanj 1, Krk), str. 130-131; br. 15 (1245., svibanj 3, Krk), str. 132-133; br. 18 (1298., svibanj 16, Venecija), str. 134-135; br. 19 (1300., rujan 14, Venecija – Rialto), str. 135-136.

CDs I.

Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Dodaci. Objavili Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb i Hrvatski državni arhiv, Zagreb. Urednici Hodimir Sirotković i Josip Kolanović, priredili Josip Barbarić i Jasna Marković, sv. 1, listine godina 1020-1270, Zagreb, 1998.

- Isprave: br. 2 (1153., prosinac, Krk), str. 40-41; br. 4 (1172., kolovoz 30, Krk), str. 42-43; br. 6 (1175., lipanj 7, Krk), str. 44-45; br. 7 (1175., lipanj, Krk), str. 45-46; br. 78 (1243., lipanj, Krk), str. 116-117; br. 86 (1245., svibanj 1, Krk), str. 123-125; br. 87 (1245., svibanj 3, Krk), str. 125-126.

Commissiones et relationes Venetae. Collegit et digessit Simeon Ljubić. Tomus I. annorum 1433-1527, Zagrabiae 1876.

- Lettera scritta per il segretario Vincivera ad un suo amico, str. 91-94; Città, castelli, contadi et ville dell' isola de Vegia, str. 94; Fiere si fanno ogni anno su l' isola di Vegia, str. 96.

FERETIĆ, Ivan (Joannis Ferretich)

Fragmen Historiae Civitatis et insulae Veglae. Opus criticum. Nobilissimis notis illustratum et locupletatum atque ex optimis probatae fidei Historiographis et Geographis depromptum et in hoc mediocre exemplar brevi metodo, symplici stylo ac materna lingua, verissime, in quantum licuit, conscriptum et redactum. Studio et Labore Joannis Ferretich Parochialis et Decanalis Ecclesiae Verbenicensis sacerdotis. – Komad skazanja i povidanja od Grada i Ottoka kerskoga illiti Veglskoga. Dillo ogovorno. Priplemenitima billiskami ukraseno i obbogachieno ter iz privridnih i privirnih skazanja pisalaczah i zemgliopisalaczah izvadjeno i u ovvu sridgniu kgnigu kratkim nacinom, prostim govorenjem i materinskim jazikom virno, u koliko bi moguchie, sloxeno i ispisano. Pomgniom i trudom Popa Ivanna Ferretticha, Plovanske i Staescinske (decanalske) Crikve Verbniske Redovnika. 1819.

POPIS LITERATURE:

Primarna literatura

BADURINA, Anđelko

- 1980. *Porat – Samostan franjevac trećoredaca 1480-1980*, Provincijalat franjevac trećoredaca, Zagreb, str. 13.
- 1987. »Porat«, u: *Likovna enciklopedija Jugoslavije 2 (K-Ren)*, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, str. 618.
- 1996. »Porat«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti 2 (Novi-Ž)*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, str. 80.

BOLONIĆ, Mihovil – ŽIC-ROKOV, Ivan

- 1977. *Otok Krk kroz v(i)jekove*, Kršćanska sadašnjost (Analecta croatica christiana – sv. IX.), Zagreb, str. 357, 360, 412, 440, 441, 446 i 455.

CUBICH, Giambattista

- 1875. *Notizie storiche sull' isola di Veglia*. Compilate dal Dottor Giambattista Cubich. Stabilimento tipografico Appolonio & Caprin, Trieste, str. 65.

ČRNČIĆ, Ivan

- 1867. *Najstarija poviest Krčkoj, Osorskoj, Rabskoj, Senjskoj i Krbavskoj biskupiji*. Muka Dr. Ivana Črnčića kanonika u Slovinskom Svetom Jerolimu. A Slova vjeroplođnična u ruku viteza Petra Mariettia. U Rimu 1867., str. 138-139.

FIORENTIN, Anna Maria

- 2001. *Krk – splendidissima civitas Curictarum* (III. dopunjeno, prvo hrv. izd.), prijevod s talijanskoga: Franjo MATEJČIĆ, *Krčki zbornik* 44 (38), Krk, str. 144.

FUČIĆ, Branko

- 1962. »Dubašnica«, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti 2 (D-Ini)*, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb, str. 113.
- 1982. *Glagoljski natpisi*, Djela JAZU (knjiga 57), JAZU, Zagreb, str. 143-146.
- 1984. »Dubašnica«, u: *Likovna enciklopedija Jugoslavije 1 (A-J)*, Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, str. 352.
- 1995. »Dubašnica«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti 1 (A-Nove)*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, str. 212.

KLAIĆ, Vjekoslav

- 1883. *Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati*. III. svezak. Na sviet izdalo Društvo S. Jeronima. Zagreb, str. 98-99.
- 1901. *Krčki knezovi Frankapani. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*. Sa 41 slikom i rodoslovnom tablom Frankapanâ (reprint izdanje, Rijeka, 1990, pogovor: Petar Strčić – Klaićev pristup fenomenu krčkih knezova Frankopana), Zagreb, str. 83.

KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan

- 1886. »Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci svetog Ivana u Hrvatskoj«, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, LXXXI, Zagreb, 1886., str. 1-80.

MARGETIĆ, Lujo

- 1994. »O nekim podacima iz novoobjavljenih vrela za stariju povijest Krka«, u: *Vjesnik Istarskog arhiva (Pazin)*, II-III (1992-1993), 2-3, str. 15-40.
- 1995. »O vjerodostojnosti darovanja krčkog biskupa po ispravama iz 1186. i 1188. godine«, u: *Riječki teološki časopis (Rijeka)*, III/1995., 1, str. 75-84.

MARGETIĆ, Lujo – STRČIĆ, Petar

- 1988. *Krčki (Vrbanski) statut iz 1388.*, Krčki zbornik 10 (12), Krk, str. 33.

MILČETIĆ, Ivan

- 1884. »Arheologično-istorične crtice s hrvatskih otoka«, u: *Viestnik hrvatskoga arheologičnoga društva (Zagreb)*, VI (1884.), 1, str. 18-28.
- 1912. »Mani prilozima za povijest kniževnosti Hrvatske. -7. Pop Ivan Feretić, krčki istorik (1769-1839)«, u: *Grada za povijest kniževnosti Hrvatske*. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Kniga 7., Zagreb, 1912., str. 329-361.

NOVAK, Viktor

- 1920. *Scriptura beneventana. S osobitim obzirom na tip dalmatinske beneventane*. Paleografska studija. Zagreb, str. 11.

OSTOJIĆ, Ivan

- 1964. *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima – Benedictini in Croatia et regionibus finitimis. Sv. II. – Vol. II. Benediktinci u Dalmaciji – Benedictini in Dalmatia*, Split, str. 145, 146, 148, 190-192.

POLONIJO, Mate

- 1935. »O starim bratovštinama na otoku Krku«, u: *Bogoslovska smotra* (Zagreb) XXI-II (1935), str. 63-80.
- 1939. »Čuvajmo naše starine!«, u: *Krčki kalendar 1939*. (Izdaje Društvo krčkih Hrvata u Zagrebu), Zagreb, str. 32-37.

RAČKI, Andrija

- 1957. »Stari samostani Hrvatskoga Primorja«, u: *Vjesnik staleškoga društva katoličkih svećenika NRH* (Zagreb), IV., str. 124-140. (op. a. – navedeno prema: I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II., Split, 1964., str. 190)

RADIĆ, Milan

- 1984. *Malinska*, Turističko društvo Malinska i Povijesno društvo otoka Krka (Krčki zbornik 13), Malinska, str. 48.

STATUS personalis et localis dioecesis Veglensis, Veglae, 1902., 1935.

STRČIĆ, Petar

- 1990. »Izvori za povijest otoka Krka. Znanstveno savjetovanje. Rijeka, 1990. (prikaz)«, u: *Arhivski vjesnik* (Zagreb), XXXIII (1990.), str. 124-125.
- 1998. »Frankapan«, u: *Hrvatski biografski leksikon 4*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, str. 387-398.

ŠTEFANIĆ, Vjekoslav

- 1936. »Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku«, u: *Croatia sacra* (Zagreb), VI (1936.), 11-12, str. 1-86.
- 1937. *Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku*, Zagreb, str. 14-16.
- 1945. »Dubašnica«, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. V., Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, str. 352.

TURČIĆ, Anton

- 1996. *Dubašnica – sveta baština i duhovni zov. Crkve, samostani, kapele, groblja, svećenici, redovnici, redovnice* (vlastita naklada), Dubašnica, str. 9-10, 18.

TURK, Helena

- 2002. *Općina Malinska-Dubašnica. Uvjeti i značajke turističke valorizacije*, Općina Malinska-Dubašnica (Glosa d.o.o. Rijeka), Malinska, str. 24. i 27.

ZEC, Antun

- 1969. *Dubašnica jučer, danas, Župni ured Dubašnica*, 1969. (kolofon – izdaje: Župni ured Dubašnica na Krku; za sadržaj odgovara: Antun Zec, župnik; tisak: »Riječka tiskara«, Rijeka), str. 11.

ŽIC-ROKOV, Ivan

- 1976. »Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću«, u: *Krčki zbornik* (Krk), 7 (1976.), str. 183-194.

ŽIC-ROKOV, Ivan – BOLONIĆ, Mihovil

- 1970. »Popis starijeg arhiva Krčke biskupije«, u: *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (Rijeka), XV (1970.), str. 339-365.
- 1972. »Popis arhiva Stolnog kaptola u Krku«, u: *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (Rijeka), XVII (1972.), str. 289-296.

Sekundarna literatura (izbor)

Ivan BRUSIĆ, »Sveti Apolinar – naš zaštitnik i Dan Općine«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), I (1998.), 2, str. 4.

Drago CRNČEVIĆ, »Ozračje minuloga doba (Pisma iz Malinske)«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), IV (2001.), 14, str. 12.

Tomislav GALOVIĆ, »Dubašnica i Fučićevi *Glagoljski natpisi*«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), IV (2001.), 13, str. 13.

Tomislav GALOVIĆ, »O Dubašnici u Hrvatskoj enciklopediji (iz 1945. godine)«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), IV (2001.), 15, str. 16 (I. dio); IV (2001.), 16, str. 17 (II. dio).

Ranko STARAC, »O najstarijim crkvama na području Dubašnice i Svetog Vida (Arheološke bilješke)«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), II (1999.), 8, str. 13.

Ranko STARAC, »Arheološki lokaliteti – dosad slabo istraženo područje«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), III (2000.), 11, str. 21.

Ranko STARAC, »O arheološkim spomenicima Općine Malinska-Dubašnica – malo arheoloških lokaliteta«, u: *Naši zvoni – glasilo Općine Malinska-Dubašnica* (Malinska), V (2002.), 17, str. 12-13.

Summary

SOURCES AND LITERATURE ABOUT ECCLESIASTICAL EDIFICES OF ST. MARTIN AND ST. APOLINARIUS ON THE ISLAND OF KRK

The sources elaborated in the article give a new insight in the history of the sacral objects of St. Martin and St. Apolinarius, but also reveal new questions regarding the historiography. As authors has analysed only Latin sources, still there is the same job to be done with the sources written in Italian and Croatian (scripts written in the Glagolitic script). Research of this topic up to now did not give much result, and the archaeological excavations have not been taken at all. Therefore all the conclusions have to be limited. By the same token, one can say that in the period between 1153 and 1300 existed church of St. Martin with the chapel of St. Apolinarius, which later became a monastery of St. Apolinarius. Unfortunately, today we have very little insight in the material remains of these objects. During the investigated period the Bene-

dictine order was active on the island of Krk but it had certain problems in the communication with the Slavic population. There is little to say regarding the language of the liturgy in the monastery of St. Apolinarius because of the silence of the sources. However, it is important to stress that the nearby monastery of St. Nicolas in Omišalj had a papal permission to use Slavic language and Glagolitic script in liturgy (1252). On the other hand, existence of this monastery proves that nearby settlement existed there even before the fifteenth century. From the all said above, it is clear that there are many unanswered questions related to the medieval sacral objects of St. Martin and St. Apolinarius. Although the authors tried to give some answers, it is obvious that this article has to be appreciated as the first attempt to interpret the role and significance of these objects.